

УДК 378

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

Денисова О.В., старший викладач кафедри іноземних мов
Одеська національна академія харчових технологій

У статті розглянуто поняття та сутність комунікативної компетентності студентів вищих технічних навчальних закладів. Представлено структуру комунікативної компетентності студентів із точки зору компетентнісного підходу. Також подано порівняльну характеристику існуючих трактовок поняття «компетентність».

Ключові слова: компетентність, комунікативна компетентність.

В статье рассмотрены понятия и сущность коммуникативной компетентности студентов высших технических учебных заведений. Представлена структура коммуникативной компетентности студентов с точки зрения компетентностного подхода. Также дана сравнительная характеристика существующих трактовок понятия «компетентность».

Ключевые слова: компетентность, коммуникативная компетентность.

Denisova E.V. THE CONCEPT AND ESSENCE OF THE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS OF HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The article deals with the concept and essence of the communicative competence of students of higher technical educational institutions. The structure of the communicative competence of students in terms of the competence-based approach is shown. Also, the comparative characteristic of existing interpretations of the notion of competence is given.

Key words: competence, competence-based approach.

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються в суспільстві, потребують постійних змін в системі освіти, особливо в тій його ланці, де формується фахівець вищої кваліфікації. Випускник вищої школи зобов'язаний стати конкурентоздатною особистістю, що передбачає високий рівень загального розвитку, володіння комунікативними здібностями, вміння приймати самостійні рішення, нестандартно мислити і вміти адаптуватися до умов, що змінюються. У зв'язку з цим у вищій школі відбуваються зміни з орієнтацією на творчу діяльність, індивідуальний підхід, що передбачає розвиток активності, ініціативи і компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «компетентність» трактується як володіння компетенцією, знаннями, що дозволяють судити про що-небудь; якість людини, що володіє всебічними знаннями в якій-небудь області й думкою, яка є вагомою, авторитетною. Якщо компетенція – це знання й досвід у певній області, то компетентність – це володіння компетенцією. Компетентність – це володіння знаннями, досвідом і вміннями, а також можливість гнучкого застосування цих знань, що залежить від аналітичних, творчих і практичних навичок.

У багатьох авторів (як зарубіжних, так і українських) трактування поняття компетентності дуже широке, але всі вони схильні до того, щоб вважати компетентність як особи-

стісну здатність реалізувати на практиці свій потенціал, а саме знання, уміння, досвід.

Серед українських вчених для поняття компетентності найбільшого поширення набуло таке визначення, як «сукупності знань і умінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки професійної діяльності, використовувати інформацію» [9, с. 149]. І.В. Родигіна підкреслює головну особливість компетентності як педагогічного явища, а саме: «Компетентність – це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загальнопредметні мисленнєві дії чи логічні операції (хоча, звісно, ґрунтується на останніх), а конкретні життєві, необхідні людині будь-якої професії, віку, сімейного стану, взагалі – будь-якій людині» [10, с. 32–33].

В існуючих визначеннях підкреслюються наступні сутнісні характеристики компетентності: ефективне використання здібностей, що дозволяє плідно здійснювати професійну діяльність згідно з вимогами робочого місця; володіння знаннями, уміннями і здібностями, необхідними для роботи за фахом при одночасній автономності і гнучкості в частині рішення професійних проблем; розвинена співпраця з колегами і професійним міжособистісним середовищем; інтегроване поєднання знань, здібностей і установок, оптимальних для виконання трудової діяльності в сучасному виробничому серед-

овищі; здатність робити що-небудь добре, ефективно в широкому форматі контекстів із високим ступенем саморегулювання, саморефлексії, самооцінки, швидкою, гнучкою і адаптивною реакцією на динаміку обставин і середовища [2].

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні комунікативної компетентності згідно із сучасними умовами та вимогами у сфері вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентність виступає в українській і російській мовах як якість, характеристика особи, яка дозволяє їй (або навіть дає право) вирішувати певні завдання, виносити рішення, судження у певній галузі. Основою цієї якості є знання, обізнаність, досвід соціально-професійної діяльності людини. Цим самим підкреслюється інтегративний характер поняття «компетентність» [2].

Щодо функцій компетентності в структурі особистості, то компетентність виступає умовою розвитку і набуття зрілої форми думок, мотивів, цінностей, спрямованості особистості, яка прагне самоствердитися у власній діяльності, реалізувати творчий потенціал, проявити свої здібності, набути авторитету у своїх колег і самого себе (мотиваційно-спонукальна функція); активізує пізнавальну та інтелектуальну діяльність особи, що виявляється в інтересі і засвоєнні особою накопичених людством знань, розширенні особистістю освіченості, кругозору, ерудиції, націлених на перспективний розвиток (гностична функція); відбиття отриманих знань у практичній діяльності у вигляді умінь і навичок (діяльнісна функція); компетентність виявляється також у здатності людини до вольових напружень, мобілізації своїх сил у подоланні труднощів у процесі пізнавальної або професійної діяльності, наполегливості, витривалості, стриманості (емоційно-вольова функція); оцінне відношення і усвідомлення людиною свого знання, поведінки, морального кодексу, інтересів, ідеалів і мотивів, цілісна оцінка самої себе як особистості (ціннісно-рефлексивна функція); комунікабельність, відкритість до спілкування і збагачення у процесі міжособистісної взаємодії (комунікативна функція компетентності). Зазначені функції забезпечують свідому, умотивовану поведінку і самореалізацію особистості, підтримують емоційний фон, силу, спрямованість, розвивають уміння розв'язувати життєві і виробничі проблеми.

Зауважимо, що в цій сукупності функцій системотвірною є діяльнісна функція, оскільки компетентність виявляється в умінні розв'язувати проблемні завдання у певній предметній галузі, проектувати

свою власну діяльність, що вирізняється якістю і результативністю. Ступінь сформованості функцій компетентності внутрішньо обумовлений її структурою. Оскільки компетентність є основою діяльності, тому структуру поняття компетентності можна зіставити із структурою діяльності, до складу якої входять компоненти: усвідомлення потреби, формування мотиву, вибір способу, здійснення діяльності, планування діяльності, перелік дій, виконання дій. Усвідомлення потреби і формування мотиву вимагає від людини певної ерудиції для усвідомленого вибору того, що може задовольнити потребу. При виборі способу задоволення потреби суб'єкт діяльності спирається на свої ціннісні установки, соціальні уявлення про те, що можна робити, а що робити не можна. Для планування діяльності людина повинна знати закономірності, яким підпорядковується вибраний ним спосіб здійснення діяльності, і процеси, які доведеться використати при цьому. Виконання дій неможливе без сукупності знань, на основі яких здійснюється усвідомлений вибір операцій для досягнення мети конкретної дії і правильного виконання цієї дії. Для виконання операції суб'єкт повинен мати певні уміння і навички, а також докласти вольові та емоційні зусилля. Тому до внутрішньої структури компетентності входять знання, пізнавальні та практичні уміння і навички, мотивація, ставлення, цінності та етичні норми, емоції та вольові зусилля [2].

Згідно з новими стандартами вищої освіти тлумачення терміну «компетентність» представлено в такій редакції: «Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності. Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної області, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях та для його особистісного розвитку. Спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, що залежать від предметної області та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю» [8, с. 3–4].

Коли мова йде про компетентність як результат опанування знаннями, уміннями,

досвідом, акцент робиться на тому, якими повинні бути ці знання, уміння, досвід. Коли розглядаються компетенції як особистісні новоутворення, на перший план постають питання їх структури, складових компонент і зв'язку між ними. Коли ж йдеться про компетенції, які повинні бути сформовані в освіті, тоді виділяється їх певна кількість. Зокрема, І.О. Зимня, ґрунтуючись на працях вітчизняних психологів, виділяє три групи компетентностей: особистісні – компетентності, що стосуються самого себе як особистості, як суб'єкта життєдіяльності; комунікативні – компетентності, що стосуються взаємодії людини з іншими людьми; діяльнісні – компетентності, що стосуються діяльності людини, яка проявляється у всіх її типах і формах. У відповідності до розподілу змісту освіти на загальний мета-предметний (для всіх предметів), міжпредметний (для циклу предметів чи освітніх галузей) та предметний (для кожного навчального предмета) А.В. Хуторський виводить трирівневу ієрархію компетентностей: ключові, загальнопредметні, предметні. Набір ключових компетентній визначається соціумом, для різних країн є різним і залежить від ціннісних орієнтацій, світогляду окремого співтовариства [5, с. 11].

Виходячи з вищезазначеного, внутрішня структура компетентності представлена у вигляді сукупності наступних компонентів: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, ціннісно-рефлексивного, емоційно-вольового. Виділені компоненти існують не ізольовано один від одного, вони тісно взаємопов'язані між собою. Така точка зору на суть компетентності переважає в роботах як українських, так і російських дослідників.

Комунікативна компетентність складається зі здатностей:

1. Давати соціально-психологічний прогноз комунікативної ситуації, у якій має спілкуватися.

2. Соціально-психологічно програмувати процес спілкування, опираючись на своєрідність комунікативної ситуації.

3. Здійснювати соціально-психологічне керування процесами спілкування в комунікативній ситуації.

При такому підході до характеристик и комунікативної компетентності доцільно розглянути спілкування як системно-інтегруючий процес, що має наступні складові:

- комунікативно-діагностичну (діагностика соціопсихологічної ситуації в умові майбутньої комунікативної діяльності, виявлення можливих соціальних, соціально-психологічних і інших протиріч, з якими, можливо, має зіштовхнутися особистість в спілкуванні);

- комунікативно-програмуючу (підготовка програми спілкування, розробка текстів для спілкування, вибір стилю, позиції й дистанції спілкування);

- комунікативно-організаційну (організація уваги партнерів по спілкуванню, стимулювання їхньої комунікативної активності й т.д.);

- комунікативно-виконавчу (діагноз комунікативної ситуації, в якій розвертається спілкування особистості, прогноз розвитку цієї ситуації, здійснюваний по заздалегідь осмисленій індивідуальній програмі спілкування).

Кожна із цих складових вимагає спеціального соціотехнологічного аналізу, однак рамки викладу концепції дають можливість зупинитися тільки на комунікативно-виконавчій частині. Вона розглядається як комунікативно-виконавча майстерність особистості. Комунікативно-виконавча майстерність особистості проявляється як два взаємозалежних самостійних вміння знайти адекватну темі спілкування комунікативну структуру, що відповідає меті спілкування, і вміння реалізувати комунікативний задум безпосередньо в спілкуванні, тобто продемонструвати комунікативно-виконавську техніку спілкування [4].

Основними джерелами придбання комунікативної компетентності є: соціонормативний досвід народної культури; знання мов спілкування, використовуваних народною культурою; досвід міжособистісного спілкування у виразковій сфері; досвід сприйняття мистецтва. Соціонормативний досвід – це основа когнітивного компонента комунікативної компетентності особистості як суб'єкта спілкування. Разом з тим реальне побутування різних форм спілкування найчастіше спирається на соціонормативний конгломерат (довільна суміш норм спілкування, стан когнітивного дисонансу). А це породжує протиріччя між знанням норм спілкування в різних формах спілкування й тим способом, що пропонує ситуація конкретної взаємодії. Дисонанс – джерело індивідуально-психологічного гальмування активності особистості в спілкуванні. Особистість вимикається з поля спілкування. Виникає поле внутрішньої психологічної напруги, що створює бар'єри на шляху людського взаєморозуміння [7].

Комунікативна компетентність визначається як здатність людини встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими індивідами. До складу компетентності відносять сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування. Такого роду компетентність передбачає вміння змінювати глибину й коло спілкування,

розуміти й бути зрозумілим партнерами по спілкуванню.

Таким чином, формування комунікативної компетентності людини є актуальною проблемою соціальної психології, вирішення якої має велике значення як для кожної конкретної людини, так і для суспільства в цілому.

Термін «комунікативний» і «компетентність» у поєднанні «комунікативна компетентність» вперше було використано американським лінгвістом Д. Хаймсом. А. Холлідей, у свою чергу, визначає комунікативну компетентність як внутрішню готовність і здатність до мовного спілкування.

Розгорнуте визначення комунікативної компетентності запропонував Ю. Жуков. Він розглядає комунікативну компетентність як психологічну характеристику людини як особистості, що проявляється в спілкуванні з людьми, або «здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з людьми». На його думку, комунікативна компетентність включає сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують успішний перебіг комунікативних процесів [3, с. 49]. Велику увагу комунікативній компетентності в дієвій взаємодії приділяє І. Зимня. З її точки зору, комунікативна компетентність – це сукупність комунікативних здібностей, умінь і знань, адекватних комунікативним завданням і достатніх для їх вирішення [6, с. 97].

Існують різні підходи до того, що включати до складу комунікативної компетентності. Так, Д. Хаймс виділяв такі компоненти:

- лінгвістичний (правила мови);
- соціально-лінгвістичний (правила діалектної мови);
- дискурсивний (правила побудови змістового висловлювання);
- стратегічний (правила підтримки контакту із співрозмовником) [1].

Для розуміння феномену комунікативної компетентності в цілому важливими є її складові:

- комунікативно-діагностична (діагностика соціально-психологічних ситуацій);
- комунікативно-прогностична (передбачення результатів спілкування);
- комунікативно-програмуюча (підготовка до комунікації);
- комунікативно-організаційна (засоби привертання уваги до предмета комунікації).

У комунікативній компетентності можна виділити лінгвістичні, психологічні та соціальні характеристики. Лінгвістичну основу комунікативної компетентності утворюють рівні мовленнєвої компетентності, мовленнєва активність, сформованість аналітичних

умінь, лексичний запас, мовна та стилістична грамотність. Психологічну основу комунікативної компетентності становить компетентність в оцінці зовнішніх психічних проявів та поведінки партнера у спілкуванні, наявність мотивації до розвитку своїх індивідуальних здібностей, до комунікації та прагнення до самореалізації. Соціальні характеристики комунікативної компетентності виступають у вигляді наявності соціальної активності, адекватного сприйняття ситуації спілкування, соціальної адаптації тощо.

Висновки. Характеризуючи сутнісні ознаки компетентності людини, варто пам'ятати, що вони постійно змінюються, мають діяльнісний характер узагальнених умінь у поєднанні з предметними уміннями і знаннями в конкретних галузях, виявляються в умінні здійснювати вибір, виходячи з адекватної оцінки себе в конкретній ситуації, пов'язані з мотивацією на неперервну самоосвітню діяльність. Компетентність – це складне особистісне утворення, що складається зі знань, умінь, навичок, які дозволяють особистості ефективно функціонувати у певній галузі діяльності.

Компетентність – інтегрований результат освіти, що дозволяє розв'язувати цілий клас задач, є усвідомленою, здатною до перенесення, удосконалюється не шляхом автоматизації та перетворення на навичку, а шляхом інтеграції з іншими знаннями, уміннями, навичками, існує у формі діяльності, а не інформації про неї. Крім того, компетентність співвіднесена з ціннісними і смисловими характеристиками особи, має практико-орієнтовану спрямованість.

Комунікативна компетентність – це знання, уміння та навички, необхідні для розуміння сторонньої та породження власної мовленнєвої поведінки, відповідні цілям, сферам діяльності, ситуаціям спілкування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Clark Н.Н. Managing Problems in Speaking / Н.Н. Clark // Speech Communication. – 1994. – Vol. 15. – P. 243–250.
2. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду / М.С. Головань // Вища освіта України. – 2008. – №. 3. – С. 23–30.
3. Жуков Ю.М. Диагностика и развитие компетентности в общении / Ю.М. Жуков, Л.А. Петровская, П.В. Растяжников. – М.: Просвещение, 1990. – 341 с.
4. Жуков Ю.М. Эффективность делового общения / Ю.М. Жуков. – М.: Знание, 1988. – 64 с.
5. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании / И.А. Зимняя // Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». – Москва: Иссле-

довательський центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 40 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fgosvo.ru/uploadfiles/pro/20120325214132.pdf>.

6. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – М.: Логос, 2000. – 384 с.

7. Каган М.С. Человеческая деятельность: Опыт системного анализа / М.С. Каган. – М., Политиздат, 1974. – 328 с.

8. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від «01» червня 2016 № 600

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/51506/.

9. Професійна освіта: Словник / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – С. 149.

10. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання / І.В. Родигіна. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. 96 с.

11. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А.В. хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – С. 135–157.

УДК 378:373.21.13

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ В ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Добош О.М., к. пед. н.,
доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Мукачівський державний університет

У статті порушено проблему підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до організації методичної роботи в ДНЗ у процесі вивчення курсу «Організація методичної роботи в дошкільній освіті», розкрито його специфіку, зміст, визначено мету, завдання та необхідність вивчення.

Ключові слова: підготовка, майбутні фахівці дошкільної освіти, методична робота, методична служба, професійно орієнтовані дисципліни, дошкільний навчальний заклад.

В статті затронута проблема підготовки майбутніх фахівців дошкільного освіти до організації методичної роботи в ДНЗ у процесі вивчення курсу «Організація методичної роботи в дошкільній освіті», розкрито його специфіку, зміст, визначено мету, завдання та необхідність вивчення.

Ключевые слова: подготовка, будущие специалисты дошкольного образования, методическая работа, методическая служба, профессионально ориентированные дисциплины, дошкольное учебное заведение.

Dobosh O.M. PREPARATION OF THE FUTURE SPECIALISTS OF A PRESCHOOL EDUCATION BY THE ORGANISATION OF METHODOLOGICAL WORK IN PRE-SCHOOL EDUCATIONAL ESTABLISHMENT

The article raised the problem of training future professionals to pre-school education of methodical work in preschool in the study course „Organization of methodical work in preschools”, revealed its specificity, content, defined goals, objectives and the need to explore.

Key words: training future specialists of preschool education, methodical work, methodical service, professionally oriented disciplines, pre-school educational establishments.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В освітній галузі України сьогодні відбуваються кардинальні зміни, зумовлені інтеграцією України до світового співтовариства та переходом на європейські стандарти якості.

На законодавчому рівні концептуальні орієнтири оновлення дошкільної освіти знайшли відображення в Національній доктрині розвитку освіти України в XXI ст., Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти.

На сьогодні існує постійна увага науковців до підвищення рівня професіоналізму

майбутніх фахівців дошкільної освіти (вихователів, методистів, завідувачів дошкільних навчальних закладів) у процесі професійної підготовки у вищих навчальних закладах.

Сучасний фахівець дошкільної освіти – це професіонал, який орієнтується в наукових досягненнях, в інноваціях психолого-педагогічної науки, володіє різними технологіями навчання, виховання і розвитку дітей, здатний до саморозвитку, самовдосконалення, самоделювання та самопроекування в різних сферах життєдіяльності, в тому числі професійній. Реалізація програмних завдань у ДНЗ великою